

Mitä sinä näet tässä kuvassa?

Voiko projektiivisiin testeihin luottaa?

Psykologi Juhani Heiska otti kantaa projektiivisten testauskäytäntöjen puolesta (Psykologi 1/2005). Lisäksi hän kritisoi sitä, että tiedeyhteisössä on alettu kyseenalaistaa tämäntyyppisten mittausvälineiden käyttökelpoisuutta. *Lauri Nummenmaa* ja *Jukka Hyönä* Turun yliopistosta vastaavat kirjoitukseen. He pohtivat muun muassa projektiivisten testien luotettavuutta ja niiden käytön eettisyyttä.

Pohjoismaiden psykologien ammattieettisten sääntöjen mukaan psykologian ammattikäytäntöjen tulee perustua tieteellisessä tutkimuksessa osoitettuun näyttöön menetelmien toimivuudesta. Psykologin työssään käyttämien mittausvälineiden, testit mukaan lukien, on oltava sellaisia, joiden toimivuus on osoitettu useissa riippumattomissa tieteellisissä tutkimuksissa.

Tutkimustiedon luotettavuuden kannalta on tärkeää, että ilmiöiden tutkimus suoritetaan objektiivisesti ja standardoiduissa oloissa. Ilman tutkimusnäyttöä psykologia ajautuisi pian humpuukikategoriaan, eikä se enää tuottaisi luotettavaa tietoa ympäröivän maailman toiminnasta.

Tämän vuoksi myös psykologisten mittausvälineiden, projektiiviset testit mukaan lukien, on oltava sellaisia, että niiden toimivuus on osoitettu useissa toisistaan riippumattomissa tieteellisissä tutkimuksissa. Subjektiiivinen kokemus jonkin testin tai interventiomenetelmän toiminnasta ei osoita mitään kyseisen instrumentin käyttökelpoisuudesta ja toiminnasta. Se ei myöskään anna perusteita tällaisten mittausvälineiden käyttämiseen.

Puhtaasti subjektiiviseen toimivuuden tunteeseen perustuvat mittarit ovatkin rinnastettavissa humpuukiin samaan tapaan kuin astrologia ja ennustaminen. Tarkastelemmekin seuraavassa viimeaikaista näyttöä projektiivisten ja kyselylomakkeiden avulla toteutettavien persoonallisuustestien psykometrisista ominaisuuksista.

LUOTETTAVUUS KYSEENALAINEN

Psykologinen testi on määritelmän mukaan standardoitu mittausväline, jonka avulla otetaan käyttäytymisotos yksilön havaittavasta toiminnasta. Psykologinen testaamistilanne voidaan siis rinnastaa pienen kokeellisen tutkimuksen suorittamiseen.

KUVA: GORILLA/DAVID TROOD

■ **Tutkimus ei ole kyennyt systemaattisesti osoittamaan, että jotkut käytetyimmistä projektiivisistä testeistä olisivat luotettavia ja päteviä mittausvälineitä.**

Projektiivisen testin määritelmä ei ole täysin yksikäsitteinen. Yleisesti ottaen projektiivisillä testeillä viitataan kuitenkin sellaisiin mittausvälineisiin, joissa tutkittavalle esitetään moniselitteinen ärsyke, josta hänen tulee esittää verbaalinen tulkinta tai havainto. Lisäksi projektiivisiksi testeiksi katsotaan useimmiten myös mittausvälineet, joissa tutkittavan tulee tuottaa ylimalkaisten ohjeiden perusteella vapaamuotoinen vastaus, esimerkiksi piirros.

Monet käytössä olevista projektiivisistä persoonallisuustesteistä (WZT, Ro, CAT, TAT) ovat suunnilleen saman ikäisiä tai vanhempia kuin kenties maailman parhaiten standardoitu, lukuisissa tutkimuksissa erittäin reliabeliksi ja validiksi todettu Wechslerin älykkyystestistö (Wechsler Adult Intelligence Scale, WAIS). Onko vuosien kehitystyö näkynyt näissä persoonallisuustesteissä samalla tavalla kuin

WAISS:ssa? Valitettavasti ei. Erilaisten projektiivisten testien toimivuutta on tutkittu vuosikymmeniä, ja useimpien testien reliabiliteetti ja validiteetti ovat jääneet melko alhaiseksi.

WARTEGG JA MAAGINEN AJATTELU

Warteggin piirrosteestiä (Wartegg Zeichenen Test, WZT) käytetään Suomessa laajasti esimerkiksi rekrytoinnissa. Psykologien Kustannus Oy:n julkaisema WZT-testimanuaali perustuu Manfred Gardziellan laatimaan dynaamiseen tulkintajärjestelmään. On mielenkiintoista, että kyseisen testin suosiosta huolimatta sen psykometrinen ominaisuuksien tutkimus on ollut käytännössä täysin olematonta. Hakusanalla Wartegg löytyy PsycINFOsta viimeisen 25 vuoden ajalta vain kymmenen julkaisua. Vertailun vuoksi todettakoon, että hakusanalla MMPI löytyy 6010 tutkimusraporttia. PsycINFOsta löydettyistä Wartegg-testiä käsittelevistä artikkeleista ainoa metodinen tarkastelu osoittaa, että Wartegg-testin tulokset eivät korreloineet juuri lainkaan kriteerimuuttujien kanssa.

Lisäksi tutkimuksessa osoitettiin, että insinööriopiskelijat, jotka eivät entuudestaan tunteneet WZT-testiä, pisteyttävät heille annetut testipöytäkirjat aivan samalla tavalla kuin koulutetut Wartegg-testin käyttäjät – eli juuri samalla tavalla kuin Gardziellan laatimassa käsikirjassa esitetään.

Tulos osoittaaakin, että Gardziellan laatima Warteggin tulkintajärjestelmä perustuu arkipäiväiseen, maagisen ajattelun samankaltaisuuden lakiin. Piirrossisältöjen ajatteluun siis intuitiivisesti kuvaavan piirtäjän persoonallisuuden piirteitä. Siten ei olekaan yllättävää, että Wartegg-testin käsikirjassa ei esitetä eksplisiittisesti millaiseen empiriseen tutkimukseen ja normatiiviseen aineistoon kirjassa esitetyt tulkintaohjeet perustuvat.

RO EI OLE PSYKOLOGINEN RÖNTGENSÄDE

Eniten projektiivisista testeistä on tutkittu Rorschachin mustetahrasteestiä (Rorschach Inkblot Test, Ro). Kenties kuuluisin – ja samalla kiistanalaisin – tutkimus on Parkerin, Hansonin ja Hunsleyn vuonna 1988 suorittama meta-analyysi eli yhteenveto kymmenistä tutkimuksista, joissa oli verrattu kahden eniten käytetyn diagnostisen testin, Ro:n ja Minnesota Multiphasic Personality Inventoryn (MMPI-2) validiteettia.

Toisin kuin Ro, MMPI-2 on kyselylomaketesti, jonka tutkittava tekee itsenäisesti joko tietokoneella tai kynä-paperi-tehtävänä. Muun muassa Garbin ja Rosenthalin tutkimusryhmät ovat analysoineet uudestaan Parkerin ryhmän tutkimusaineiston. Tulokset osoittavat, että Ro:n validiteetti psykodiagnostisena instrumenttina on alempi tai korkeintaan joiltain osin samaa luokkaa kuin MMPI-2:n.

Jos MMPI-2 ja Rorschach toimivat lähes yhtä hyvin, niin miksi Ro:n käyttöä kannattaisi välttää? Syyt ovat sekä tieteellisiä että käytännöllisiä. Ensinnäkin Ro:n normiaineis-

”Puhtaasti subjektiiviseen toimivuuden tunteeseen perustuvat mittarit ovatkin rinnastettavissa humpuukiin samaan tapaan kuin astrologia ja ennustaminen”, kirjoittavat Lauri Nummenmaa ja Jukka Hyönä Turun yliopistosta.

to on erittäin kyseenalainen. Aineisto on kooltaan melko vaatimaton verrattuna esimerkiksi MMPI-2:n normiaineistoon. Lisäksi vuosina 1989-2001 käytetyssä *John Exnerin* Comprehensive Systemin alkuperäisessä noin seitsemäsadan hengen normiaineistossa oli kahdensadan tutkittavan tulokset kahteen kertaan. Virhe korjattiin, mutta kaksoistapausten korvaaminen uusilla tapauksilla ei valitettavasti parantanut normien tarkkuutta.

RO:N RISKIT

Sekä vanhoja että uusia Ro:n normeja noudattavalla psykologilla on huomattavan suuri riski luokitella monet psykisesti terveet henkilöt sairaiksi. On myös huolestuttavaa, että suuri osa Comprehensive Systemin lähdeviitteistä on ”julkaisemattomia käsikirjoituksia Rorschach Workshopista”, eikä suinkaan vertaisarvioinnin läpikäyneitä tieteellisiä tutkimusraportteja.

Pyynnöistä huolimatta Exner ei ole luovuttanut näitä käsikirjoituksia sekä käsikirjoituksissa raportoituja tutkimusaineistoja muille tiedeyhteisön jäsenille arviointia varten. Jo nämä seikat asettavat Ro:n käyttämisen erittäin kyseenalaiseksi. Lisäksi on huomattava, että tutkimusten mukaan Ro:lla voidaan diagnosoida luotettavasti vain hyvin harvoja, lähinnä skitsofrenian ja bipolaarisen persoonallisuushäiriön kaltaisia psyykkisiä häiriöitä.

Tutkimukset eivät ole kuitenkaan systemaattisesti osoittaneet, että menetelmän avulla voisi luotettavasti diagnosoida esimerkiksi depressiota tai ahdistuneisuushäiriötä. Tutkimuksissa ei ole myöskään voitu osoittaa Ro:n käytön parantavan kliinisten diagnoosien tarkkuutta silloin, kun potilaasta on saatavilla muuta psykometrista informaatiota.

Ro ei siis missään tapauksessa ole mikään psykologinen röntgensäde jollaiseksi sitä on joskus väitetty. Sillä ei saada yksilöstä sen tarkempaa tai rikkaampaa tietoa kuin kyselylomakkeillakaan, vaan pikemminkin päinvastoin. Koska kyseinen testi toimii epäsystemaattisesti, sen avulla tehdään paljon vääriä positiivisia diagnooseja eikä sen käyttäminen ei paranna oleellisesti päätöksentekoa.

Nezowski, Lilienfeld ja Garb ovatkin uudessa kirjassaan ”What’s wrong with the Rorschach?” tulleet siihen tulokseen, että Ro:n käyttö voidaan monissa tapauksissa rinnastaa lähinnä teenlehdistä tai kädestä ennustamiseen

”Rorschachin mustetahrastei ei siis missään tapauksessa ole mikään psykologinen röntgensäde jollaiseksi sitä on joskus väitetty. Sillä ei saada yksilöstä sen tarkempaa tai rikkaampaa tietoa kuin kyselylomakkeillakaan.”

LOMAKETESTIT NOPEITA JA LUOTETTAVIA

Tutkimuksissa ei ole voitu osoittaa, että projektiiviset testit kuten CAT, TAT, WZT ja Ro olisivat reliaabelimpia tai validimpia kuin vastaavia ominaisuuksia mittaavat kyselylomaketestit. Ei ole myöskään osoitettu, että projektiivisillä testeillä saataisiin millään tapaa monipuolisempaa kuvaa tutkittavasta kuin mitä kyselylomakkeilla saadaan.

BDI:n MMPI-2:n kaltaisilla kyselylomaketeilla on reliabiliteetin ja validiteetin lisäksi myös yksi huomattava etu projektiivisiin testeihin verrattuna: esimerkiksi MMPI-2 on huomattavasti Ro:ta kustannustehokkaampi. MMPI-2:n teettämiseen ja pisteyttämiseen kuluu psykologilta enintään viisi minuuttia, jos tutkittava tekee testin tietokoneella. Potilaan testaaminen Ro:lla sekä vastausten pisteyttäminen CS-järjestelmällä kestää puolestaan helposti 2-3 tuntia, ja testaamiseen sekä pisteyttämiseen tarvitaan pitkän koulutuksen saanut psykologi. MMPI-2:lla saavutettu ajansäästö on siis huomattava. Lisäksi kyselylomaketestit ovat paljon helpompia käyttää kuin projektiiviset testit. Vaikka testitulosten tulkitsemiseen tarvitaankin ehdottomasti psykologin ammattitaitoa, suuri osa psykologisista testeistä ei edes vaadi psykologin koulutusta testien teettämiseksi.

Käyttämällä hyvin laadittuja standardoituja kyselylomakkeita psykologin ei tarvitse välttämättä edes osallista testaamiseen, vaan muu hoitohenkilökunta voisi huolehtia siitä. Tällöin psykologille jää enemmän aikaa asiakkaan haastattelemiseen, testitulosten tulkintaan ja mahdollisiin interventioihin.

LUOTETTAVUUS JA PÄTEVYYS RATKAISEE

Yliopistojen perustehtävät ovat tieteellisen tutkimuksen tekeminen ja siihen perustuvan opetuksen antaminen. Opetuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille valmiudet toimia psykologin ammatissa monipuolisesti eri sovellusalueilla. Tämän vuoksi opiskelijoille on tarkoituksenmukaista opettaa sellaisia testauskäytäntöjä, joiden toimivuus on kyetty osoittamaan toistuvasti riippumattomissa tutkimuksissa.

Tieteellinen tutkimus ei ole kyennyt systemaattisesti osoittamaan, että monet käytetyimmistä projektiivisistä testeistä olisivat luotettavia ja päteviä mittaavavälineitä. Vaikka projektiivisillä testeillä kyettäisiin saamaan tarkkaa informaatiota niistä ominaisuuksista, joita testien väitetään mittaavan, sama informaatio saadaan hankittua helpommin ja luotettavammin muilla menetelmillä kuten objektiivisilla persoonallisuustesteillä ja haastatteluilla.

Vanhanaikaisten ja toimimattomaksi osoitettujen projektiivisten testien käytön opettaminen ei toteuta yliopisto-

jen perustehtävää eikä siten myöskään edistä psykologian alan tieteellisen tiedon ja ammattikäytäntöjen kehittymistä. Kyseessä ei siis ole kielteinen asennoituminen tietäntyyppiä testejä kohtaan, vaan yksinkertaisesti tämänhetkiseen tutkimustietoon perustuva ratkaisu. Myöskään psykologin ammattieettisten sääntöjen mukaan tällaisten testien käyttäminen ei ole eettistä.

Suomi ei ole suinkaan ainoa maa, jossa tämänsuuntaista kehitystä on havaittavissa. Esimerkiksi American Psychological Societyn julkaisussa *Psychological Science in the Public Interest* on esitetty suositus, jonka mukaan projektiivisten testausmenetelmien opettamista yliopistoilla tulisi vähentää. Myös arvostetussa amerikkalaisessa laajalle yleisölle suunnatussa *Scientific American* -lehdessä vuonna 2000 julkaisussa artikkelissa varoitetaan lukijakuntaa projektiivisten persoonallisuustestien toimimattomuudesta.

VIRHEPÄÄTELMISTÄ OPIA

Vanhoilla projektiivisillä testeillä on tietenkin asemansa psykologian historiassa. Tästä näkökulmasta tällaisista testeistä tietenkin tulee kertoa opetuksessa. Tällainen opetus on mielestämme tarpeellista - opetetaanhan kurseilla myös psykoanalyysin asemaa psykologian historiassa, vaikka siihen liittyviä ammattikäytäntöjä ei ole kymmeneen vuosiin opetettukaan.

Ainoastaan tuntemalla psykologian historiassa tehdyt virhepäätelmät osaamme välttää niitä tulevaisuudessa. Projektiivisia testauskäytäntöjä voidaan yliopistolla tietenkin jatkossa opettaa, mutta se edellyttää, että tällaiset testit on osoitettu riippumattomissa tutkimuksissa valideiksi ja reliaabeleiksi.

LAURI NUMMENMAA
latanu@utu.fi

JUKKA HYÖNÄ
hyona@utu.fi

LISÄÄ TIETOA:

Garb, H.N. et al (1998). The validity of the Rorschach and Minnesota Multiphasic Personality Inventory: Results from meta-analyses. *Psychological Science*, 9, 402-404.

Lilienfeld, S.O. et al (2000a). The scientific status of projective testing. *Psychological Science in The Public Interest*, 1 (2).

Wood, J.M., et al (2003). What's Wrong with the Rorschach? *Science Confronts the Controversial Inkblot Test*. New York: Jossey-Bass.